

Identifying Strategies to Increase the Desire of Rural Youth to Live and Work in the Village After Completing University Education

Asghar Ahmadi^{1*}

¹ Ph.D. Graduate, Department of Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, Zanjan, Iran .Email: As.Ahmadi@znu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Full Paper

Article history:
Received: 14.02.2023
Revised: 11.09.2023
Accepted: 11.09.2023

Keywords:
Migration
Rural development
university
youth

ABSTRACT

In the last few decades, the migration and departure of young people from the village, especially young people who have been educated in the field of agriculture, has taken an upward trend. This can cause an unsettled situation in terms of the average age of farmers, a decrease in the dynamic population in the villages, a decrease in the production of agricultural products, and a weakening of the rural economy in the villages. The purpose of this study was to identify and categorize strategies to increase the willingness of rural youth to live and work in the village after university graduation. The population of this study consisted of rural students studying in the fields of Agriculture at the University of Zanjan (N=210). The sample size was determined using the Krejces & Morgan table (n=135) and stratified random sampling method. A questionnaire was used to collect data, and its validity was confirmed by the opinion of relevant faculty members and its reliability was confirmed by using the pre-test and calculating Cronbach's alpha coefficient. Based on the results of the factor analysis, the most important ways to increase the willingness of rural youth to live and work in the village after university graduation were summarized in the two factors including; facilitating the sale of products and employment in the village and the development of public and private investment in the village and agriculture, which are these two factors in total explained 70.22% of the variance of the ways to increase the willingness of rural youth to live and work in the village after completing university education. Based on the results, it is recommended to create small-scale transformation and complementary industries in the village by the public and private sectors, along with the direct and indirect purchase of surplus products of the villagers.

Cite this article: Ahmadi, A. (2023). Identifying Strategies to increase the desire of rural youth to live and work in the village after completing university education. *Journal of Rural Development and Extension Studies*, 1 (1), 194-207.

© The Author(s).

Publisher: Zanjan University

شناسایی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی

اصغر احمدی^{۱*}

^۱ دانش آموخته دکتری گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان، زنجان، ایران. ، رایانامه: As.Ahmadi@znu.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
در چند دهه اخیر مهاجرت و خروج جوانان از روستا، به خصوص جوانان تحصیل کرده در رشته‌های کشاورزی سیر صعودی به خود گرفته است که این امر می‌تواند وضعیت نابسامانی را از لحاظ میانگین سنی کشاورزان، کاهش جمعیت پویا در روستاها، کاهش میزان تولید محصولات کشاورزی و اقتصاد روستایی را در روستاها موجب شود. در این راستا شناسایی و تحلیل راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا می‌تواند راهگشا باشد. هدف این پژوهش شناسایی و دسته‌بندی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی بود. روش پژوهش از نوع توصیفی- پیمایشی است و نمونه آماری آن ۱۳۵ نفر از دانشجویان روستایی شاغل به تحصیل در رشته‌های کشاورزی دانشگاه زنجان بودند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد که روایی آن با نظر اعضای هیئت علمی مرتبط و پایایی آن با استفاده از آزمون راهنما و محاسبه ضریب کرونباخ آلفا تأیید شد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی مهم‌ترین راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی در دو عامل تسهیل بازار فروش محصولات و اشتغال در روستا و توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی خلاصه شدند که این دو عامل در مجموع ۷۰/۲۲ درصد از واریانس راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی را تبیین کردند. بر اساس نتایج ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک‌مقیاس در روستا توسط بخش دولتی و بخش خصوصی، همراه با خرید مازاد محصولات روستاییان به صورت مستقیم و بی‌واسطه توصیه می‌شود.	نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۶/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۲۰ واژه‌های کلیدی: جوانان مهاجرت دانشگاه توسعه روستایی

استناد: احمدی، ا. (۱۴۰۲). شناسایی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی. *مطالعات ترویج و توسعه روستایی*، ۱(۱)، ۱-۲۰۷-۱۹۴.

مقدمه

تحقیقات در خصوص مهاجرت روستاییان عمدتاً بر آن است تا تبیین کند که چرا روستاییان مهاجرت می‌کنند و عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری آنان برای مهاجرت چیست. بی‌تردید در فرآیند تصمیم‌گیری برای مهاجرت، به‌طور نسبی عوامل تأثیرگذار در اشخاص و مناطق گوناگون کاملاً متفاوت است، چراکه طیفی گسترده از افراد و قشرها وجود دارند که زمینه‌های متفاوتی برای مهاجرت دارند (آقایاری هیر و همکاران، ۱۳۹۷). مهاجرت روستا - شهری از بارزترین نمونه‌های تحرک جمعیتی است که به‌صورت ترک روستا برای زندگی در شهر جلوه می‌کند و از انواع بسیار با اهمیت و شایع مهاجرت می‌باشد (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۶). در میان این تغییر محل زندگی، مهاجرت جوانان به خارج از روستا یک ویژگی مشترک در بسیاری از مناطق روستایی در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه است. به‌عبارت‌دیگر، جوانان بیشتر از هر گروه سنی دیگری تن به مهاجرت می‌دهند. این موضوع در بلندمدت برای جامعه روستایی خطرناک خواهد بود؛ زیرا با مهاجرت آن‌ها، تولید نسل در جوامع روستایی و به دنبال آن جمعیت پویا در روستاها کاهش می‌یابد و از تولید محصول و اقتصاد روستایی نیز کاسته می‌شود و از نظر اجتماعی فرهنگی نیز روستاها دچار ایستایی می‌شوند (Bednarikova et al., 2016). از سوی دیگر مهاجرین از بین مناسب‌ترین افراد از نظر سن، میزان آگاهی یا تحصیلات، پایگاه خانوادگی و میزان درآمد انتخاب می‌شوند، یعنی همواره بهترین‌ها به شهر مهاجرت می‌کنند و چون افراد پرتوان چه از نظر جسمی و چه از جهات اقتصادی اقدام به مهاجرت می‌کنند، اغلب روستاها از طریق مهاجرت، همه نیروهای سازنده خود را از دست می‌دهند و این عامل باعث می‌شود که چه بسیار روستاها و آبادی‌هایی که در اثر مهاجرت خالی از سکنه شده و چه زمین‌هایی که زمانی بخش عمده‌ای از نیازهای مواد غذایی جامعه را تأمین می‌کردند ولی در اثر مهاجرت به زمین‌های بایر و لم‌یزرع تبدیل شوند (غفاری و ترکی هرچگانی، ۱۳۸۹). همچنین مهاجرت جوانان از مناطق روستایی فشار بیشتری بر دوش کشاورزان بر جای می‌گذارد، به‌گونه‌ای که امکان اندکی برای کشاورزان وجود دارد که از کمک بیشتری بهره‌مند شوند؛ بنابراین باید مدت‌زمان بیشتری کارکرده که منجر به کاهش مقداری از وقت آن‌ها برای اختصاص به اوقات فراغت یا مشارکت در فعالیت‌های مختلف اجتماعی می‌شود (Adewale, 2005). با توجه به آنکه جوانان بیشترین گروه مهاجران هستند، این مسئله به کهن‌سال شدن جمعیت کشاورز می‌انجامد و با این اتفاق، افراد کهن‌سال توانایی چندانی برای کشاورزی گسترده نخواهند داشت و به اقتصاد و کشاورزی معیشتی و تولید محدود، بسنده می‌کنند (قاسمی سیانی، ۱۳۸۸). علاوه بر آثار و نگرانی‌هایی که ترک جوانان روستایی برای روستاهایشان دارد، پیامدهایی برای خود جوانان نیز دارد. مطالعات نشان می‌دهند که تحصیل‌کردگان روستایی با توجه به ترک اجتماعات زادگاهی‌شان به دلایل اقتصادی یا آموزشی، اغلب با عواقب و پیامدهای اجتماعی و احساسی دست‌به‌گریبان هستند که ممکن است شامل از دست دادن هویت روستایی، درگیر شدن با استرس ترک کردن شبکه اجتماعی‌ای که وجود داشت و احساس خشم یا آشفتگی و پوچی شود (رسمتعلی زاده و قاسمی اردهایی، ۱۳۹۶). با توجه به اینکه مهم‌ترین عامل در توسعه پایدار هر کشوری وجود منابع انسانی کارآمد و شایسته در آن است بر همین اساس امروزه، جوانان روستایی بخش عمده جمعیت و نیروی کار جامعه را تشکیل می‌دهند و به‌صورت بازوی کار در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده‌های روستایی نقشی ارزنده دارند (مخت و همکاران، ۱۳۹۱) و سرمایه‌هایی بالقوه در راستای تحول روستاها از وضعیت نامطلوب موجود به وضعیت مطلوب تلقی می‌شوند (سواری ممینی و همکاران، ۱۳۹۶).

اما با توجه به نقش مهم جوانان روستایی در اقتصاد روستایی و کشاورزی، در کشورهای درحال توسعه، آن‌ها به گونه‌ای شایسته مورد توجه برنامه ریزان توسعه روستایی و کشاورزی قرار نمی‌گیرند (مخت و همکاران، ۱۳۹۱). به علاوه جوانان روستایی امروزه دارای تحصیلات دانشگاهی بوده و سرمایه انسانی مناسبی برای روستاها محسوب می‌شوند و با خروج آن‌ها از روستا عملاً توسعه روستا با کندی مواجه می‌شود. همچنین عواقب ناشی از مهاجرت جوانان از روستاها به عنوان یک تهدید برای توسعه اقتصادی و اعتبار مناطق روستایی محسوب می‌شود (Thissen et al., 2010). با توجه به مطالب اشاره شده مشخص می‌گردد در چند دهه اخیر مهاجرت و خروج جوانان، به خصوص جوانان تحصیل کرده در رشته‌های کشاورزی از روستاها سیر صعودی به خود گرفته است که این امر می‌تواند وضعیت نابسامانی را از لحاظ میانگین سنی کشاورزان، کاهش جمعیت پویا در روستاها، کاهش میزان تولید محصولات کشاورزی و اقتصاد روستایی را در روستاها ایجاد نماید که بایستی نسبت به تحلیل عالمانه آن در آینده و اتخاذ راهکارهای علمی و اجرایی برای مدیریت این وضعیت اقدام گردد. در این راستا دو سؤال اصلی به شکل زیر مطرح می‌گردد.

۱- راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی کدامند؟

۲- الگوهای تشویق جوانان روستایی برای ماندگاری آن‌ها در روستاها کدامند؟

مهاجرت روستاییان به شهرها پدیده‌ای گزینشی است و به دلیل این که بیشتر مورد توجه جوانان است، در روند توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی اهمیت بسیاری دارد (سعدی و همکاران، ۱۳۹۷). جوامع بشری برای رفع نیاز و جستجوی امکانات و خدمات مورد نیاز در حیطه فعالیت و دسترسی خود، اقدام به مهاجرت می‌کند و در مناطق روستایی ضعف ساختارهای اقتصادی و اجتماعی سبب می‌شود تا روستاییان برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر زندگی به مناطق شهری مهاجرت کنند که علل مهاجرت وابسته به ویژگی‌های مختلف شخصیتی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی افراد متفاوت است و هر یک از عوامل ذکر شده نقش به خصوصی را در روند مهاجرت ایفا می‌نماید (طالشی و شبنما، ۱۳۹۶). از دیدگاه نظری در باب مهاجرت روستاییان به شهر، نظریات مختلفی ارائه شد است و مهاجرت روستایی در ابتدا مثبت تلقی می‌شد. نظریه پردازان مکتب نوسازی، مهاجرت را یکی از عوامل رشد اقتصادی قلمداد می‌کنند. از نظر کارکردگرایان که پدید مهاجرت را از دیدگاه کارکردهای اجتماعی آن بررسی می‌کنند، عدم تعادل‌های شهری- روستایی و جاذبه‌های شهری موجب مهاجرت روستاییان می‌گردد به این معنا که نیازهای اجتماعی افراد در محیط روستایی برآورده نمی‌شود اقدام به مهاجرت و رفع نیازها می‌کنند. طبق نظریه دفع و جذب راونشتین، مهاجرت یک پدید عقلایی است یعنی خود افراد مهاجر با توجه به وضعیت موجود و برای رسیدن به وضعیت مطلوب، اقدام به مهاجرت می‌کنند. عوامل نامساعد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در محیط فعلی موجب مهاجرت فرد به محیط جدید می‌گردد. از طرفی نظریه پردازان مکتب وابستگی، علل و پیامدهای مهاجرت را در ارتباط با هم می‌دانند و نتیجه توسعه نابرابر را افزایش مهاجرت و از طرفی هم افزایش مهاجرت موجب توسعه نابرابری می‌گردد و در نتیجه همدیگر را تقویت می‌کنند. به بیان دیگر توسعه نابرابر باعث تشدید مهاجرت و خود پدید مهاجرت هم موجب نابرابری می‌شود. تودارو هم معتقد است عمده‌تاً پدیده اقتصادی عامل مهاجرت‌های روستایی است. همچنین مدل مهاجرت هریس _ تودارو بیان می‌دارد که وجود نرخ بالای مهاجرت از روستا به شهر به دلیل بیکاری بالا است (ابراهیمی کوهبنا و اسعدی خوب، ۱۳۹۷).

در این راستا به چند نمونه پژوهش داخلی و خارجی که به بررسی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی به ماندن و اشتغال در روستا پرداخته‌اند، اشاره می‌شود.

پیشینه پژوهش

ابراهیمی کوهبند و اسعدی خوب (۱۳۹۷) در پژوهشی نقش و اهمیت کشاورزی سنتی در تعدیل مهاجرت و پایداری جمعیت روستایی شهرستان بهمئی را مورد مطالعه قرار دادند، نتایج نشان داد، بیشترین منبع درآمد روستاییان منطقه از بخش کشاورزی سنتی بوده و توسعه بخش کشاورزی باعث کاهش روند مهاجرت از روستا به شهر شده و کاهش شکاف درآمدی روستا-شهری را به همراه داشته است. همچنین نتایج نشان داد، تعداد دام سبک، مقدار اراضی و علاقه عاطفی به محیط روستا بیشترین تأثیر را در ماندگاری روستاییان در روستا داشته است. یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۶) عوامل مؤثر بر تمایل به ماندن در روستا در میان دانشجویان روستایی را مورد بررسی قرار دادند نتایج نشان داد متغیر تصویر زندگی روستایی از عوامل مؤثر بر ماندگاری جوانان در روستا بود. نتایج تحقیق یعقوبی و همکاران (۱۳۹۶) باهدف شناسایی عامل‌های مشوق و بازدارنده گرایش جوانان روستایی به شغل کشاورزی در روستاهای قصر شیرین نشان داد، احساس ارزشمندی در روستا، سن و گرایش به روستانشینی نقش مثبت در گرایش جوانان روستایی به اشتغال در بخش کشاورزی داشتند. نتایج تحقیق سواری ممینی و همکاران (۱۳۹۶) تحت عنوان کاربرد نظریه شغلی اجتماعی در تبیین عوامل مؤثر بر تمایل جوانان روستایی پیرامون اشتغال در بخش کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان باغملک) نشان داد، افزایش سن فرد، تعداد اعضای خانواده و سابقه کشاورزی فرد و سابقه والدین در حرفه کشاورزی از عوامل مؤثر بر تمایل برای اشتغال در حرفه کشاورزی بودند. همچنین مردان نسبت به دختران تمایل بیشتری به اشتغال در حرفه کشاورزی داشتند.

یافته‌های سپهر دوست و همکاران (۱۳۹۶) در بررسی تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری نشان داد میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به بخش کشاورزی از عوامل بهبود جاذبه روستاها و موجب کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها بودند. حبیبی و سلیمی (۱۳۹۵) اثر توسعه گردشگری بر اشتغال و درآمد ساکنان محلی اورامان را مورد بررسی قرار دادند. نشان داد مؤلفه افزایش درآمد از طریق اجاره منزل و سوئیت از مؤلفه‌های ممانعت از مهاجرت جوانان از روستا بود. کریم زاده و همکاران (۱۳۹۵) نقش تنوع‌بخشی فعالیت‌ها در پایداری اقتصاد روستایی را در دهستان مرحمت‌آباد میانی بررسی کردند. نتایج این مطالعه نشان داد بین تنوع اقتصادی و پایداری اقتصادی در دهستان مرحمت‌آباد میانی رابطه مثبت و معناداری وجود داشت، به طوری که با افزایش تنوع اقتصادی در سطح روستاهای مورد مطالعه میزان پایداری اقتصادی آن‌ها نیز افزایش می‌یابد و همچنین، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در محدوده مورد مطالعه که به صورت خودجوش توسط روستاییان در اثر کاهش سطح آب دریاچه ارومیه اتفاق افتاده است، موجب افزایش فرصت‌های شغلی، زمینه‌های اشتغال، انگیزه جهت بهبود وضعیت کار و فعالیت، میزان اشتغال در زمینه خدماتی و افزایش سرمایه‌گذاری و کاهش مهاجرت جوانان روستایی در محدوده مورد مطالعه بود.

احمدی و توکلی (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان مهاجرت و آثار آن بر ساختار کشاورزی (مطالعه موردی، بخش مرکزی شهرستان سردشت) ارتباط میان مهاجرت و نهاده‌های کشاورزی را مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد افزایش سرمایه، نیروی کار و سطح سواد از عوامل مؤثر بر کاهش مهاجرت بودند. نوروزی و فتحی (۱۳۹۴)

برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقتصاد روستایی در شهرستان لنجان را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستاها می‌تواند نقش قابل توجهی بر اقتصاد روستایی داشته و این تأثیرگذاری به ترتیب در افزایش تولیدات کشاورزی، افزایش درآمد، کاهش فاصله طبقاتی، کاهش بیکاری فصلی، افزایش فعالیت اقتصادی تأثیر گذاشته و در نتیجه موجب کاهش مهاجرت روستاییان از روستا خواهد بود.

آستین فشان و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه بررسی تأثیر میزان تعلق خاطر و رضایت از زندگی روستایی بر میزان مشارکت جوانان در فعالیتهای کشاورزی نشان دادند افزایش رضایت از امکانات روستا و تعلق به روستا از عوامل مؤثر بر میزان مشارکت جوانان روستایی در فعالیتهای کشاورزی بودند. اسعدی و یعقوبی (۱۳۹۴) گرایش جوانان روستایی به سکونت در روستا و عوامل مؤثر بر آن را در روستاهای قصر شیرین موردسنجش قرار دادند. نتایج نشان داد، دو متغیر احساس ارزشمندی در روستا و گرایش به اشتغال در بخش کشاورزی نقش مثبت در گرایش جوانان به سکونت در روستا داشتند. سلطانی و همکاران (۱۳۹۳) عوامل مؤثر بر گرایش جوانان روستایی شهرستان ایلام به اشتغال در بخش کشاورزی را مورد تحلیل قرار دادند. نتایج نشان داد مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر گرایش جوانان روستایی برای اشتغال در بخش کشاورزی به ترتیب عبارت‌اند بودند از میزان آگاهی آنان به زمینه‌های اشتغال در بخش کشاورزی، میزان درآمد خانواده از تولید محصولات کشاورزی، میزان حمایت‌های دولت از اشتغال جوانان روستایی در بخش کشاورزی.

نتایج تحقیق نظری و عادل (۱۳۹۳) تحت عنوان تحلیل مکانی- فضایی جابه‌جایی و ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی روستاها در پویش نظام آموزش عالی مطالعه موردی، مراکز پیام نور شرق گلستان نشان داد وجود شغل مناسب در روستا از عامل ماندگاری و بازگشت فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به روستاها بود. خراسانی و همکاران (۱۳۹۳) مؤلفه‌های کیفیت زندگی در روستاهای دهستان کرسف شهرستان خدابنده را موردسنجش و ارزیابی قرار دادند، نتایج بیانگر آن بود که وضعیت روستاهای مورد مطالعه از نظر کیفیت زندگی مناسب بودند که ناشی از عوامل مختلف مانند برخورداری از سطوح خدماتی مطلوب، وجود منابع درآمدی در سطح ناحیه‌ای و احساس امنیت عمومی بودند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد مؤلفه تعلق مکانی بالاترین میانگین را در مجموع روستاهای مورد مطالعه داشت که در حقیقت بیانگر علاقه و میل روستاییان به ادامه زندگی در این نواحی بود که روستا را برای ادامه زندگی و کار به سایر نواحی ترجیح می‌دادند.

مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان تبیین راهبرد مناسب بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی دهستان سلوک شهرستان هشتروند) به این نتیجه رسیدند که توسعه کارآفرینی در روستاها و رویکرد مشارکتی به برنامه‌های توسعه روستایی از عوامل مؤثر بر ماندگاری در روستاها بودند.

بناریکوا و همکاران (Bednarikova et al., 2016) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی مهاجرت جوانان روستایی تحصیل کرده کشاورزی در سیبری روسیه عوامل مؤثر بر تصمیم جوانان تحصیل کرده روستایی به بازگشت به روستای زادگاه خود بعد از اتمام تحصیلات دانشگاهی را مورد بررسی قرار دادند نتایج نشان داد عواملی همچون میزان حمایت والدین برای ادامه تحصیل در کشاورزی، میزان زمین کشاورزی تحت مالکیت والدین، تمایل پاسخگویان به اشتغال در بخش کشاورزی و باور دانشجویان به سهولت ایجاد کسب‌وکار در زادگاه خود، بر تصمیم آن‌ها به برگشت به روستا اثرگذار بودند. نتایج مطالعه ررات (Rerat, 2014) تحت عنوان چرا فارغ‌التحصیلان جوان به منطقه محل خود بازمی‌گردند نشان داد، عواملی همچون حس تعلق، محیط زندگی روستایی، کیفیت زندگی، روابط اجتماعی، تمایل به

زندگی نزدیک همسر، خانواده و دوستان خود و لذت بردن از زندگی اجتماعی از عوامل مؤثر بر بازگشت و ماندگاری فارغ‌التحصیلان در روستا بودند.

کراو (Crow, 2010) عوامل مؤثر بر تصمیمات مهاجرتی از مناطق روستایی در اسکاتلند را مورد بررسی قرار داد، نتایج نشان‌دهنده آن بود که عواملی همچون تأمین امنیت یک کار خوب محلی (داشتن امنیت شغلی محلی)، روابط خانوادگی محلی، داشتن و برخوردار بودن از محیط طبیعی با کیفیت بالا، درک اینکه محیط‌های روستایی یک کیفیت خوبی از زندگی را ارائه می‌کنند، احساس تعلق به مناطق روستایی، احساس همبستگی اجتماعی، انگیزه و آرزو برای شروع یک زندگی خانوادگی در محیط محلی، فرصت‌های آموزشی در دسترس محلی، احساس قوی به اجتماع محلی، احساس امنیت در محیط‌های روستایی، شبکه اجتماعی خوب یا فرصت‌هایی برای ملاقات و معاشرت با همسالان، درک اینکه افراد جوان قسمت با ارزش اجتماع روستایی هستند، انتظارات و آرزوهای والدین از عوامل ماندگاری و ترغیب‌کننده مردم برای ماندن در مناطق روستایی بودند. همچنین سولانا (Solana, 2010) در تحقیقی تحت عنوان نوسازی روستایی در کانولونیای اسپانیا، تأثیر نوسازی مسکن روستایی در مهاجرت، تأثیر شهر بارسلون در مهاجرت و تأثیر قیمت مسکن در مهاجرت از منطقه ایمپرودانس (Emprodane) را مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد شدت مهاجرت به دلیل نوسازی مسکن روستایی کاهش یافته است و همچنین باعث افزایش جمعیت منطقه نیز شده است.

سیمون فان و استارک (Simonfan & Stark, 2014) در تحقیقی تحت عنوان مهاجرت روستایی به شهری و تراکم سرمایه انسانی، مهاجرت روستا به شهر و اثر انسان بر سطح سرمایه و تراکم اقتصادی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج گویای آن بود که دولت می‌تواند با افزایش رفاه اجتماعی در روستا، افزایش دستمزد و درآمد کارگران روستایی در روستا و همچنین افزایش امکانات آموزشی در روستا موجبات کاهش مهاجرت کارگران ماهر از روستا به شهر را فراهم آورد.

یافته‌های بچارانسون و تورلیندسون (Bjaranson & Thorlindsson, 2006) با عنوان عوامل مؤثر بر نیت مهاجرت جوانان روستایی در جوامع کشاورزی و ماهیگیری کشور ایسلند نتایج نشان داد، رشد در جوامع روستایی، نظارت خانواده و علاقه به کار کردن در صنایع استخراجی (مانند ماهیگیری و کشاورزی) از عوامل مؤثر بر ماندگاری جوانان در روستا بودند. نتایج مطالعه گلداسمیت و همکاران (Goldsmith et al., 2004) با عنوان بررسی مهاجرت از روستا به شهر و بهره‌وری بخش کشاورزی در سنگل با استفاده از سیستم معادلات هم‌زمان برای دوره ۱۹۶۶-۱۹۶۱ حاکی از آن بود، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از عوامل مؤثر بر کاهش مهاجرت از روستا به شهر بود.

نتایج پیشینه بررسی شده نشان می‌دهد مطالعات موجود به صورت پراکنده به متغیرهای مؤثر بر تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پرداخته‌اند. با بررسی پیشینه موجود جای خالی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی مشهود بود. لذا این تحقیق با هدف تحلیل عاملی شناسایی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی انجام گردید.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش تحلیل داده‌ها، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق را ۲۱۰ تن از دانشجویان روستایی شاغل به تحصیل در رشته‌های کشاورزی دانشگاه زنجان تشکیل دادند. حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۱۳۵ برآورد شد که به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی گزینش شدند. ابزار گردآوری داده پرسشنامه محقق ساخت بود. روایی ابزار با استفاده از نظرات پانلی از متخصصان کشاورزی در دانشگاه زنجان و کارشناسان مجرب در سازمان جهاد کشاورزی و استانداری استان زنجان تبیین شد و اصلاح‌های مدنظر آنان که شامل حذف و اضافه کردن چند مورد در بخش ویژگی‌های فردی و عامل‌های مؤثر بر مهاجرت بود، انجام شد.

برای تعیین پایایی ۳۰ پرسشنامه به صورت تصادفی بین ۳۰ تن از دانشجویان روستایی در حال تحصیل در رشته‌های کشاورزی توزیع و پس از گردآوری داده‌ها، ضریب کرونباخ آلفا برای بخش عامل‌های مؤثر بر مهاجرت ۰/۹۷ به دست آمد که نشانگر پایایی قابل قبول پرسشنامه بود. پرسشنامه نهایی مشتمل بر دو بخش شامل ویژگی‌های فردی (۷ پرسش) و گویه‌های مربوط به راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی بر اساس مقیاس پنج سطحی طیف لیکرت، خیلی زیاد، زیاد تا حدودی، کم و خیلی کم طبقه‌بندی شده بود. داده‌های تحقیق پس از گردآوری وارد نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ شد و سپس با استفاده از آمار توصیفی و تحلیل عاملی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

دانشگاه زنجان در غرب شهرستان زنجان و با وسعتی بالغ بر ۴۲۰ هکتار در شش کیلومتری جاده زنجان به تبریز واقع شده و از سال ۱۳۵۴ تأسیس و فعالیت خود را شروع کرده است و دارای چهار دانشکده کشاورزی، مهندسی، علوم انسانی و علوم پایه هست. دانشکده کشاورزی جز قدیمی‌ترین دانشکده دانشگاه زنجان است و دارای هشت رشته زراعت و اصلاح نباتات، خاکشناسی، گیاه‌پزشکی، ترویج ارتباطات و توسعه روستایی، باغبانی، علوم دامی، مهندسی آب بوده و تعداد دانشجویان این دانشکده ۱۵۲۰ نفر در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری هست.

یافته‌های پژوهش**- ویژگی‌های فردی پاسخگویان**

نتایج بررسی ویژگی‌های فردی روستاییان نشان داد که میانگین سنی پاسخگویان ۲۳/۷۶ سال بود که ۵۲/۶ درصد آن‌ها مرد و ۴۷/۴ درصد زن بودند. ۹۴/۱ درصد از پاسخگویان زیر ۲۹ سال و ۵/۹ درصد از پاسخگویان بالای ۲۹ سال سن داشتند. بیشتر پاسخگویان مجرد بودند. به طوری که ۸۴/۴ درصد مجرد و ۱۵/۶ درصد از پاسخگویان متأهل بودند. میانگین تعداد اعضای خانوار پاسخگویان ۵/۵۸ نفر با انحراف معیار ۲ بود. رشته تحصیلی ۱۳/۳ درصد از پاسخگویان زراعت و اصلاح نباتات، ۱۴/۸ درصد ترویج و آموزش کشاورزی و توسعه روستایی، ۲۰ درصد خاکشناسی، ۱۱/۱ درصد گیاه‌شناسی، ۱۲/۶ درصد علوم دامی، ۱۴/۸ درصد باغبانی، ۹/۶ درصد صنایع غذایی و ۳/۷ درصد مهندسی آب بود. مقطع تحصیلی بیشتر پاسخگویان (۶۵/۹ درصد) کارشناسی، ۲۵/۲ درصد کارشناسی ارشد و ۸/۹ درصد دکتری بود. از نظر اشتغال اکثر پاسخگویان (۹۵/۹ درصد) بدون شغل و ۴/۴ درصد از پاسخگویان شاغل بودند. رتبه‌بندی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی با استفاده از ۲۲ گویه از طریق طیف لیکرت ۵ سطحی سنجیده شد. نتایج در جدول (۱) آمده است.

جدول ۱- راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی (n=۱۳۵)

عوامل مؤثر	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
تضمین خرید تولیدات روستاییان از سوی نهادهای متولی	۴/۱۱	۱/۲۰	۰/۲۹
بهبود خدمات پوشش بیمه درمانی روستاییان	۴/۰۶	۱/۰۸	۰/۲۷
افزایش خریدهای تضمینی و قراردادی محصولات کشاورزی از طرف دولت	۴/۰۲	۱/۲۴	۰/۳۱
افزایش توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزی	۴/۰۱	۱/۰۱	۰/۲۵
سرمایه‌گذاری اشتغال‌زا در مناطق روستایی توسط دولت	۴/۰۱	۱/۱۵	۰/۲۹
قیمت‌گذاری صحیح محصولات کشاورزی توسط دولت	۴/۰۰	۱/۲۵	۰/۳۱
افزایش امکانات اولیه زندگی در مناطق روستایی	۳/۹۹	۱/۱۱	۰/۲۸
ارائه تسهیلات کم‌بهره توسط دولت به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در روستا	۳/۹۹	۱/۰۹	۰/۲۷
بهبود خدمات پوشش بیمه بازنشستگی روستاییان	۳/۹۶	۱/۲۶	۰/۳۲
بهبود پوشش بیمه‌ای محصولات کشاورزی	۳/۹۶	۱/۱۹	۰/۳۰
حمایت دولت از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی توسط بخش خصوصی در روستا	۳/۹۶	۱/۰۵	۰/۲۷
فراهم آوردن دسترسی جوانان روستایی به امکانات تحصیلی در روستا	۳/۹۳	۱/۰۴	۰/۲۶
ایجاد امکانات رفاهی، تفریحی و ورزشی در روستا	۳/۹۱	۱/۰۴	۰/۲۷
جایگزین کردن کشت‌های جدید و اقتصادی به جای کشت‌های سنتی	۳/۹۰	۱/۱۶	۰/۳۰
ایجاد خدمات و مؤسسات رفاهی در روستا	۳/۸۷	۱/۲۱	۰/۳۱
تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در روستا	۳/۸۵	۱/۰۵	۰/۲۷
اصلاح مشکل تأمین وثیقه و ضامن برای دریافت تسهیلات از بانک‌ها	۳/۷۹	۱/۱۳	۰/۳۰
توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک‌مقیاس در روستا	۳/۷۸	۱/۱۶	۰/۳۱
تسهیل در قوانین مربوط به دریافت مجوز برای ایجاد و شروع کسب‌وکار در روستا	۳/۷۷	۱/۲۱	۰/۳۲
فراهم آوردن تسهیلات و امکانات کافی برای فعالیت در بخش کشاورزی در روستا	۳/۷۶	۱/۰۶	۰/۲۸
راه‌اندازی صندوق‌های اعتباری برای پشتیبانی از اشتغال زنان روستایی	۳/۷۳	۱/۲۱	۰/۳۲
ایجاد مراکز مشاوره کارآفرینی برای راهنمایی جوانان در روستا	۳/۵۷	۱/۱۴	۰/۳۲

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج داده‌های جدول (۱)، نشان می‌دهد همه راهکارهای بررسی شده دارای میانگینی بالاتر از ۳ می‌باشند. از دیدگاه پاسخگویان مهم‌ترین راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی عبارت‌اند از: تضمین خرید تولیدات روستاییان از سوی نهادهای متولی، بهبود خدمات پوشش بیمه درمانی روستاییان، افزایش خریدهای تضمینی و قراردادی محصولات کشاورزی از طرف دولت، افزایش توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزی، سرمایه‌گذاری اشتغال‌زا در مناطق روستایی توسط دولت و قیمت‌گذاری صحیح محصولات کشاورزی توسط دولت.

برای دسته‌بندی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی از روش تحلیل عاملی اکتشافی با رویکرد تلخیص داده‌ها استفاده شد. به‌منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآوری‌شده برای انجام تحلیل عاملی از ضریب K.M.O و آزمون بارتلت استفاده شد. در این پژوهش مقدار $K.M.O = ۰/۹۳۰$ و $Bartlett = ۲۶۲۵/۶۶۵$ به دست آمد بنابراین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند. برای

تعیین شمار عامل‌ها بر پایه ملاک کیسر عمل شد. در جدول (۲) شمار عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از عامل‌ها و درصد انباشته واریانس عامل‌ها آمده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرها می‌باشد که هر چه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده اهمیت و تأثیر بیشتر آن عامل است. عامل اول بیشترین سهم (۴۰/۷۵) و عامل دوم کمترین سهم (۲۹/۴۷) را در تبیین واریانس کل متغیرها دارند و دو عامل یادشده توانسته‌اند به‌طورکلی ۷۰/۲۲ درصد از کل واریانس راهکارهای مؤثر بر افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی را تبیین کنند.

جدول ۲- عامل‌های افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد انباشته واریانس
تسهیل بازار فروش محصولات و اشتغال در روستا	۸/۹۶	۴۰/۷۵	۴۰/۷۵
توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی	۶/۴۸	۲۹/۴۷	۷۰/۲۲

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۳- میانگین و وضعیت پایداری متغیرهای مورد مطالعه در ابعاد زیست محیطی

نام عامل	متغیرها	بار عاملی
تسهیل بازار فروش محصولات و اشتغال در روستا	قیمت‌گذاری صحیح محصولات کشاورزی توسط دولت	۰/۸۴۹
	افزایش خریدهای تضمینی و قراردادی محصولات کشاورزی از طرف دولت	۰/۸۰۰
	راه‌اندازی صندوق‌های اعتباری برای پشتیبانی از اشتغال زنان روستایی	۰/۷۹۱
	جایگزین کردن کشت‌های جدید و اقتصادی به‌جای کشت‌های سنتی	۰/۷۸۸
	بهبود پوشش بیمه‌ای محصولات کشاورزی	۰/۷۸۵
	بهبود خدمات پوشش بیمه درمانی روستاییان	۰/۷۷۸
	افزایش امکانات اولیه زندگی در مناطق روستایی	۰/۷۷۵
	بهبود خدمات پوشش بیمه بازنشستگی روستاییان	۰/۷۳۳
	ایجاد خدمات و مؤسسات رفاهی در روستا	۰/۷۱۴
	اصلاح مشکل تأمین وثیقه و ضامن برای دریافت تسهیلات از بانک‌ها	۰/۶۷۵
توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی	تضمین خرید تولیدات روستاییان از سوی نهادهای متولی	۰/۶۶۹
	تسهیل در قوانین مربوط به دریافت مجوز برای ایجاد کسب‌وکار در روستا	۰/۶۶۰
	فراهم آوردن دسترسی جوانان روستایی به امکانات تحصیلی در روستا	۰/۶۳۸
	ایجاد مراکز مشاوره کارآفرینی برای راهنمایی جوانان در روستا	۰/۶۳۶
	توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک‌مقیاس در روستا	۰/۵۹۶
	حمایت از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی توسط بخش خصوصی در روستا	۰/۷۷۹
	ارائه تسهیلات کم‌بهره به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در روستا	۰/۷۶۱
	ایجاد امکانات رفاهی، تفریحی و ورزشی در روستا	۰/۷۳۹
	افزایش توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزی	۰/۷۳۳
	فراهم آوردن تسهیلات و امکانات کافی برای فعالیت در بخش کشاورزی در روستا	۰/۷۳۳
توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی	تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در روستا	۰/۷۲۴
	سرمایه‌گذاری اشتغال‌زا در مناطق روستایی توسط دولت	۰/۷۱۳

منبع: یافته‌های پژوهش

برای چرخش عامل‌ها از روش واریماکس استفاده شده است. پس از مرحله چرخش متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص می‌شوند. پس از تعیین متغیرهای مربوط به هر عامل نسبت به نام‌گذاری عوامل اقدام شد و نتیجه در جدول (۳) آمده است. نتایج نشان دادند که راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی در دو عامل تسهیل بازار فروش محصولات و اشتغال در روستا و توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی خلاصه شدند.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جوانان در این دوره از زندگی خود از امیال و آرزوهایی چون شغل، درآمد، شأن و منزلت، موقعیت اجتماعی و یا نوعی خاص از زندگی برخوردارند. کلید جذب این جوانان به جامعه روستایی شناسایی و لحاظ کردن این امیال و آرزوها و تلاش در راستای فراهم کردن امکان دستیابی آن‌ها به اهدافشان است؛ و موفقیت سیاست توسعه اجتماعی کشور نیز در گرو جذب و حفظ جوانان روستایی برای سکونت در روستا و اشتغال به کشاورزی است. هدف از پژوهش حاضر شناسایی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی بود.

نتایج بررسی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی نشان داد از بین چهارده راهکار اول که دارای میانگین بالایی بودند شش متغیر اول یعنی: تضمین خرید تولیدات روستاییان از سوی نهادهای متولی، بهبود خدمات پوشش بیمه درمانی روستاییان که بر این اساس پیشنهاد می‌گردد دولت و نهادهای متولی در جهت افزایش نوع خدمات درمانی ارائه شده به روستاییان و همچنین بالا بردن سقف تعهدات خدمات درمانی ارائه شده به روستاییان از طرف مراکز درمانی، اقدام عاجل و شایسته‌ای نماید. تا با کاهش فاصله بین خدمات ارائه شده به شهرنشینان و روستائینان، انگیزه لازم و کافی جهت زندگی و ماندن در روستا در همه روستاییان به خصوص جوانان ایجاد گردد. افزایش خریدهای تضمینی و قراردادی محصولات کشاورزی از طرف دولت، افزایش توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزی، سرمایه‌گذاری اشتغال‌زا در مناطق روستایی توسط دولت و قیمت‌گذاری صحیح محصولات کشاورزی توسط دولت، بیشترین میانگین را در میان عوامل مؤثر بر افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی داشتند. این نتایج با برخی از یافته‌های یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۶)، احمدی و توکلی (۱۳۹۵)، نظری و عادلی (۱۳۹۳)، (Crow, 2010)، Goldsmith et al., 2004) همسو می‌باشد.

نتایج تحلیل عاملی راهکارهای افزایش تمایل جوانان روستایی برای زندگی و اشتغال در روستا پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی نشان داد اولین عامل در این زمینه تسهیل بازار فروش محصولات و اشتغال در روستا بود. این امر از مهم‌ترین دغدغه‌های روستاییان در زمان برداشت محصول می‌باشد و با توجه به اینکه بازار مناسبی برای محصولات خود در زمان برداشت محصول پیدا نمی‌کنند و همچنین حامی مطمئنی در خصوص تضمین فروش محصولات خود به قیمت منصفانه ندارند، معمولاً محصول خود را پیش‌فروش کرده و یا با قیمت نازل به واسطه‌ها می‌فروشند. لذا در این خصوص پیشنهاد می‌شود قیمت‌گذاری صحیح برای محصولات کشاورزی از طرف دولت صورت گرفته و با عقد قرارداد مابین روستاییان و ارگان‌های دولتی نسبت به افزایش خریدهای تضمینی محصولات کشاورزی از روستاییان اقدام کرده و همچنین با ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی کوچک‌مقیاس در روستا توسط بخش

دولتی و بخش خصوصی، ضمن خرید مازاد محصولات روستاییان به صورت مستقیم و بی واسطه، اشتغال جوانان روستایی را نیز فراهم آورند.

دومین عامل در این زمینه توسعه سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی در روستا و کشاورزی بود. این نتایج با برخی از یافته‌های ابراهیمی کوهینه و اسعدی خوب (۱۳۹۷)، سپهر دوست و همکاران (۱۳۹۶)، کریم زاده و همکاران (۱۳۹۵)، نوروزی و فتحی (۱۳۹۴)، آستین فشان و همکاران (۱۳۹۴)، سلطانی و همکاران (۱۳۹۳)، مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۲)، سیمون فان و استارک (۲۰۰۸)، گلداسمیت و ندریشکنی (۲۰۰۴) همسو می‌باشد. با توجه به اینکه در این زمینه توجه چندانی از طرف دولت و بخش خصوصی به روستا نشده است، تداوم آن می‌تواند باعث کاهش تمایل ماندگاری در روستا و مهاجرت بیش‌ازپیش جوانان روستایی را به دنبال داشته باشد. لذا پیشنهاد می‌شود جهت افزایش تمایل جوانان روستایی تحصیل کرده در رشته‌های کشاورزی برای اشتغال و زندگی در روستا ضمن افزایش توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزان، دولت از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی بخش خصوصی در روستاها نیز حمایت بیشتری نموده و در این راستا امکان استفاده از تسهیلات کم‌بهره به سرمایه‌گذاران را فراهم آورد.

منابع

۱. ابراهیمی کوهینه، م.، اسعدی خوب، ح. ۱۳۹۷. نقش و اهمیت کشاورزی سنتی در تعدیل مهاجرت پایدار جمعیت روستایی، مطالعه موردی شهرستان بهمئی، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۵ (۱)، ۸۷-۱۰۴.
۲. احمدی، ش.، توکلی، م. ۱۳۹۵، مهاجرت و آثار آن بر ساختار کشاورزی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان سردشت)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۸ (۴)، ۶۵۹-۶۴۵.
۳. اسعدی، ص.، یعقوبی، ج. ۱۳۹۴، سنجش گرایش جوانان روستایی به سکونت در روستا و عوامل مؤثر بر آن در روستاهای قصر شیرین، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۸ (۴)، ۱-۱۶.
۴. آستین فشان، ث.، علی بیگی، ا.، و غلامی، م. ۱۳۹۴. بررسی تأثیر میزان تعلق خاطر و رضایت از زندگی روستایی بر میزان مشارکت جوانان در فعالیت‌های کشاورزی مطالعه موردی: شهرستان کرمانشاه. فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۶ (۲)، ۴۱۱-۴۳۲.
۵. آقایی هیر، م.، کریم زاده، ح.، و خالقی، ع. ۱۳۹۷. تحت عنوان تحلیل عوامل مؤثر در تصمیم مهاجرت روستاییان در قلمرو جغرافیای رفتاری (مورد مطالعه: دهستان سینا، شهرستان ورزقان)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۹ (۱)، ۵۷-۴۵.
۶. حبیبی، ف.، سلیمی، ک. ۱۳۹۵. بررسی اثر توسعه گردشگری بر اشتغال و درآمد ساکنان محلی اورامان، فصلنامه علمی تخصصی دانشکده گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ، ۴ (۵)، ۸۲-۶۹.
۷. خراسانی، م.، حاجیلو، م.، ولی زاده، ز. ۱۳۹۳. سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های کیفیت زندگی در روستاهای دهستان کرسف شهرستان خدابنده، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳ (۸)، ۷۸-۶۵.
۸. رستمعلی زاده، و.، قاسمی اردهایی، ع. ۱۳۹۶. ماندن یا ترک کردن؛ چالش‌های مهاجرتی جوانان روستایی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۸ (۲)، ۲۹۹-۲۸۲.
۹. سپهر دوست، ح.، شریفی فخر، پ.، و باروتی، م. ۱۳۹۶. اثر تسهیلات اعطایی بخش کشاورزی بر روند مهاجرت‌های روستا-شهری، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۶ (۳)، ۱۵۰-۱۴۱.
۱۰. سعدی، ح.، بهرامی، ل.، و افشار کهن، ج. ۱۳۹۷. علل مهاجرت روستاییان در استان همدان (شهرستان ملایر بخش جوکار)، دو فصلنامه علوم اجتماعی، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۵ (۲)، ۷۳-۵۳.

۱۱. سلطانی، ع.، چهار سوقی امین، ح.، و آرایش، م. ۱۳۹۳. تحلیل عوامل مؤثر بر گرایش جوانان روستایی شهرستان ایلام بر اشتغال در بخش کشاورزی، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۷(۳)، ۷۲-۵۷.
۱۲. سواری ممبئی، آ.، خسروی پور، ب.، برادران، م.، و یزدان پناه، م. ۱۳۹۶. کاربرد نظریه شغلی اجتماعی در تبیین عوامل مؤثر بر تمایل جوانان روستایی پیرامون اشتغال در بخش کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان باغمלק). مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۸(۲)، ۲۹۸-۲۸۷.
۱۳. طالبی، م.، شبنما، م. ۱۳۹۶. نقش عوامل اجتماعی و اقتصادی در مهاجرت‌های روستایی- شهری، ناحیه نورعلی بیگ ساوه، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۵ (۵۴)، ۶۰-۴۳.
۱۴. غفاری، ر.، ترکی هرچگانی، م. ۱۳۸۹. تحلیلی بر عوامل مؤثر در مهاجرت جوانان روستایی به شهر (مورد مطالعه: روستای صادق آباد از توابع بخش سامان در استان چهارمحال و بختیاری)، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۲، ۱۰۲-۹۱.
۱۵. قاسمی سیانی، م. ۱۳۸۸. پیامدهای مهاجرت روستا شهری نسل جوان روستایی. مجله پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۲، ۱۶۵-۱۴۵.
۱۶. کریم زاده، ح.، ولاتی، م.، و منافی آذر، ر. ۱۳۹۵. نقش تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها در پایداری اقتصاد روستایی مطالعه موردی: دهستان مرحمت‌آباد میانی، شهرستان میان‌دوآب. فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۲۰، ۱۲۹-۱۴۴.
۱۷. مخت، س.، باقری، ا.، و فمی شعبانعلی، ح. ۱۳۹۱. بررسی نگرش جوانان روستایی شهرستان گنبد کاووس نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۵(۴)، ۱۱۵-۱۳۶.
۱۸. مطیعی لنگرودی، ح.، رضوانی، م.، و نوربخش، م. ۱۳۹۲. تبیین راهبرد مناسب بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی دهستان سلوک شهرستان هشتروند)، مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۲، ۳۲۲-۳۰۴.
۱۹. نظری، ع.، عادل، ج. ۱۳۹۳. تحلیل مکانی- فضایی جابه‌جایی و ماندگاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی روستاها در پویا نظام آموزش عالی. مطالعه موردی: مراکز پیام نور شرق گلستان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه گلستان، ۴ (۱۲)، ۱۴۷-۱۲۴.
۲۰. نوروزی، ا.، فتاحی، ع. ۱۳۹۴. برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقتصادی در شهرستان لنجان (با تأکید بر کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۷(۲۷)، ۱۷۸-۱۵۵.
۲۱. یزدان پناه، م.، زبیدی، ط.، و بختیاری، ز. ۱۳۹۶. تبیین عوامل مؤثر بر تمایل به ماندن در روستا در میان دانشجویان روستایی، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۶ (۳)، ۱۱۷-۱۰۶.
۲۲. یعقوبی، ج.، اسعدی، ص.، و یزدان پناه، م. ۱۳۹۶. شناسایی عامل‌های مشوق و بازدارنده گرایش جوانان روستایی به شغل کشاورزی در روستاهای قصر شیرین، فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۴۰، ۱۴-۳.
23. Adewale, J. G. 2005. Socio-Economic Factors Associated with Urban Rural Migration in Nigeria: A Case Study of Oyo State, *Nigeria. J. Hum. Ecol*, 17 (1), 13-16.
24. Bednarikova, Z., Bavorova, M. & Ponkina, E. V. 2016. Migration motivation of agriculturally educated rural youth: The case of Russian Siberia. *Journal of Rural Studies*, 45, 99-111.
25. Bjaranson, T., Thorlindsson, T. 2006. Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of Rural Studies*, 22, 290-300.
26. Crow, Helena. 2010. Factors Influencing Rural Migration Decisions in Scotland: An Analysis of the Evidence, Rural Analytical Unit, Rural and Environment Research and Analysis rectorate Scottish Government. Scottish Government Social Research.
27. Goldsmith, P., Gunjab, K. & B. Ndarshikanye, 2004. Rural Urban Migration and Agricultural Productivity: the case of Senegal, *Agricultural Economics*, 31, 33-45.
28. Rerat, P. 2014. Highly qualified rural youth: why do young graduates return to their home region? *Children's Geographies*, 12 (1), 70-86.

29. Simonfan, C. & O. Stark. 2008. Rural-to-urban migration human capital and agglomeration. *Jurnal of economic behavior and organization*, 68, 242-234 .
30. Solana-solana, M. 2010. rural gentrification in cataloniaspaim: a case study of migration social change and conflictsinth emprodanot area. *Geoforum*, 41s, 508-517.
31. Thissen, F., Fortuijn, J. D., Strijker, D. & T. Haartsen, 2010. Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26 (4), 428-436.